

Székesfehérvár

Béni Rita III. éves szociológia
2004. február 6.

Bevezetés

Székesfehérvár a Mezőföld északi részén, Budapest és a Balaton között félúton fekszik, fontos vasúti és közúti csomópont. Az ország egyik legrégebbi, történelmi múlttal rendelkező városa, amely egykor fontos országos funkciókat látott el. Székesfehérvár, középkori nevén Alba Regia az államalapító István király székvárosa, a középkor századaiban a magyar királyok koronázó és temetkezési helye volt.

A dolgozatomban hangsúlyosabb szerepet kapott a város aranykora, a középkor első felének taglalása és Csitáry Emil polgármesterségére eső időszak.

Csak kevés fotót fűztem a dolgozathoz, ezen túlmenően a tartalomjegyzékben ajánlok két weboldalt, városi terek, épületek képei (108. db), a város légfotóiból kb. 20 van, ezek közül válogattam a szöveghez néhányat.

Földrajzi elhelyezkedés, adottságok

A Dunántúl északkeleti részének része, a Dunántúli Középhegység, a Mezőföld és a Móri árok találkozásánál található.

Mocsarak és lápok uralták a város területét, mely jó búvóhelyül szolgálhattak, s építésre alkalmas területek (szilárd talaj) is, ha nem jelentős számban is, de voltak a város mostani "helyén". Az újabb kőkortól kezdve ismételten lakott. Nagyobb vízhozamú, szélesebb folyó nem folyt a település helyén sem, által sem mellette, nem válhatott vízi "csomóponttá", viszont e térség közlekedési (kereskedelmi és zárandok utak) és stratégiai súlypontja e településre és tágabb környezetére esett. Már az őskortól kezdve használt utak a táci határban (várostól 20km-re délkeletre) keresztezték egymást. (Gorsium, mely hasonló funkciókat töltött be, mint utódja, Fehérvár omladozó köveit használták Alba Regia építéséhez).

Alba civitas, a fénykor

A város tényleges kialakulása a X. század utolsó harmadára tehető. Géza fejedelem Fehérvárra téve egyik fejedelmi központjának helyét ellenőrizhette a Kijev-Itália és a Bizánc és Nyugat Európa közötti utakat.

Szálláshelyét árokkal és sánccal, földből és palánkból épült erős falak vették körül. Legkorábbi kőegyházát építette fel a fejedelmi palotával együtt, melyek a szálláshely hatalmi és szakrális központi funkcióját töltötték be. Külső védelmi gyűrűt is létesített a központtól 3 kilométeres távolságra telepített településhálózattal.

A város neve: Fehérvár, latinul: Alba civitas lett és németül: Wyzzburg.

A 20-25 négyzetkilométer területen az ezredforduló táján megközelítőleg 3000ember élhetett. Alba Civitas neve először 1009-ben tűnt fel a veszprémi püspökség oklevelében, István király tette megyeszékhellyé, bazilikát és prépostságot alapított, (tagjai írták a hivatalos történelmet, okleveles kiállító hely), híres káptalani iskolával rendelkezett, emellett itt tartották a törvénykezési napokat és a jelentős vásárokat is. A város súlyát növelte, s "meghatározó volt a város arculatára nézve", hogy 1018-tól kezdve Fehérváron vezetett a Szentföldre vezető zárandok és egyúttal kereskedelmi útvonal. 1083-tól kezdve minden királyunkat itt koronázták, itt őrizték a királyi család kincstárát, az államhatalom jelvényeit. 1116-tól 1540-ig itt temetkeztek a királyi család tagjai.

A város jogilag – a király nevében –, a királyi prépostsághoz tartozott. A bazilika egyházzal jogilag a római szentszék alá tartozott. A bazilika öt évszázadon át a középkori magyar állam legjelentősebb helye volt. A székesegyházban állt a trónus, őrizték a koronát, a királyi hatalom jelvényeit, az ország kincstárát és levéltárát. Negyvenhat országgyűlés színhelye volt, s egy-egy törvénynapon több ezren zsúfolódtak a hatalmas boltívek alá.

Város így az országban központi szakrális és gazdasági és igazgatási funkciókat töltött be. Ez természetesen azt jelentette, hogy a központi városmagban (mely területi elhelyezkedése – nagyobb kiterjedése miatt is – módosult) megtalálhatóak lettek a különböző gazdasági, kulturális és igazgatási funkciókat betöltő intézmények, melyek már kezdtek elkülönülni egymástól, s nem a királyi palota uralta "funkcionálisan" a központ "képét". A központi mag körül egyre tekintélyesebb méretűre nőtt a "gyűrű", mely "szimbiózisban élt a városmaggal, castrummal, ellátta a központi magot a szükséges terményekkel; nem volt még rendezett tervezett úthálózata.

A Géza-kori városmaghoz csatlakozó Váralja településen alakult ki az István-kori új városmag, amelyhez a XII. századtól kezdve folyamatosan csatlakoztak az újonnan létrejövő külvárosok, a castrumhoz csatlakozó suburbiumok.

A városba települő szerzetesek, valamint a polgárság is pompás templomokkal, rendházakkal, illetve lakóépületekkel gazdagították Alba Regiát.

A belváros (castrum) területén nagyszabású építkezések folytak, többek között két új templom épült. Legkorábbi külvárosnak a Budait tekinthetjük, mely a mai magtól északra feküdt. A XII. századtól kezdve ide települtek kereskedelemmel és iparral foglalkozó belga és francia telepesek, akiket "latinoknak" neveztek. A században alakult ki a castrumtól nyugatra fekvő Sziget nevű külváros (a mai Veszprém irányába vezető Palotai út környéke), itt feküdt a Szent János lovagrend (johanniták) temploma, mely a rend magyarországi központja, kolostora és ispotálya. (A többnyire francia (világi és egyházi) lovagok közvetlenül az esztergomi érsekhez tartoztak.). E korban kialakuló harmadik külváros –, a várostól délre helyezkedett el –, Ingovány névre hallgatott, egyutcás település mentén futott a "Feheruuaru rea meneh hodu utu rea" (Az 1055-ben a Tihanyi apátságban napvilágot látott alapító levélben szereplő fontos hadiút). Nehezen "köthető helyhez" a legkésőbb kialakuló külváros Újváros, Nova civitas és Újfalú Nova villa. Talán a Budai külváros és a Sziget között helyezkedhetett el (itt található az Ágostonrendiek temploma és rendháza, valamint két kápolna).

Tatárjárás után

Az 1242-es tatárjáráskor csak a külvárosok pusztultak el. A várost részint mocsarai, másrészt a budai külvárosban lakó latinok hősiek helytállása mentette meg a pusztulástól. IV. Béla azonban az ország súlypontját Budára helyezte, ennek ellenére a város megőrizte központi szakrális és kulturális szerepét.

A belváros jogilag két részre szakadt, a latinok, majd később a németek a déli részen laktak, míg a királyi prépostság a vár északi részére szorult vissza, mert a király 1249-ben betelepítette a latinokat a castrumba. (A város életében a latinok növekvő szerepét mutatja, hogy az ő kiváltságaik "csokra" híresült el fehérvári jogként.). 1249-ig heti piac volt a városban (és sóelosztó raktár) majd az ország legfontosabb vására (aug. 14-28). A XIV. században önálló Székesfehérvári pénzverésről van tudomásunk. A XV. század elejére tehető a kövfal építése, mely a történeti belvárost ölelte körül. A város természetes központjától az egykori Budai és palotai kapukat összekötő utcák metszéspontjánál található középkori piactérről kiindulva (Szabadság tér) továbbra is természetesen fejlődött (a török hódoltság után is). Az új házakat romhalmaz helyén, gyakran több házhelyen építettek, ezért volt sok háznak kanyargós homlokzata, míg 1930-as években nem rendezték őket (a homlokzataikat).

Istolni Belgrad, török hódoltság

A török Székesfehérvárt 1543-ban foglalta el, (a város neve: Istolni Belgrad lett). A templomokat dzsámikká, mecsetekké és minaretekké alakították, fürdőket, kutakat és jelentős vízvezetékrendszert hoztak létre. A királyi bazilikát kifosztották, majd katonai raktárt hoztak létre benne, mely később felrobbant. 1601-ben, mikor a magyarok egy évre visszafoglalták, átépítettek a várfalrendszert. Az 1686-os tűzvész következtében többek között a fényes régi templomok is használhatatlanná váltak, mert a törökök megelégedtek a védelmi rendszer újjáépítésével.

Stuhlweissenburg, a török hódoltság után

A török félhold uralmát a város 1688-ban rázta le magáról. A felszabadulás után közvetlenül: a városnak megszűnt régi státusza (mely fejlett funkcionális differenciálódását (a belvárosnak magának és külvárosoknak is) létrehozta). 1703-ban lett csak újra szabad királyi város, addig a császári biztos gyakorolta a hatalmat. *A belvárosban* 263 számozott ház, a *külvárosban* (Sziget, Rácváros, Palotaváros, Budai külváros elpusztult), összesen 60 ház volt és 3384 lakosa volt, Építkezésekre –, a régi iratok alapján –, csak két évtized után került sor. *A betelepülőknél*, egyszerű polgároknak, hivataloknak és szerzetesrendeknek meg kellett elégedniük a házak javítgatásával erőforrások hiányában. 1689-ben kapta vissza vásártartási jogát, a Vásártéren tartották ezeket

A szerdai és szombati heti piacok a Piac téren (Későbbi Hal-tér és Simor utca a két része) zajlottak. Mindennapi élelmiszereket a középkorban kialakult piactéren, Fő téren árultak.

Az 1720-as években kezdődtek az első *városképet átalakító építkezések*. A terjeszkedő város lebontotta a várfalak zömét, lecsapolta a növekedést gátló mocsarakat és ezzel megnyitotta a terepet az építkezések előtt déli és északi irányba is. A XVII. század és XIX. század elején vetette le a vár "falbilincseit". Először a déli rondella falát nyitották meg a mai Szt. István és Vörösmarty tér között.

A belváros *mai arculatát* meghatározó utcakép alig száz év alatt, 1740- 1840 között alakult ki. A kor városalapító munkájára 1780-ban a copfstílusú püspöki palota építésének megkezdése tette fel a koronát.

A változások a következőket jelentették: a ferencesek, karmeliták, jezsuiták építették templomaikat. 1780-as években tűntek el végleg Szt. István bazilikájának romjai, mert elkezdődött a püspöki palota építése, mely a városképre erős "hatást gyakorolt". Így a belvárosból *eltűntek* (Szt. Anna kápolna kivételével) *a középkori város és a törökök jellegzetes épületei*, s kialakult az *egységes barokk városbelső*, mely még északi és déli (István tér) irányban bővült és később klasszicista megyeházával (Pollack Mihály) bővült. 1724-ben nyitották meg a jezsuiták gimnáziumukat (pálosoké, majd a cisztercieké lett), melyben a városiak örömeire színházi előadásokat is tartottak. *A polgári építkezések* a század második felében indultak meg. Mária Terézia uralkodásának idején pedig egyre nagyobb számban épültek a városnak új hangulatot adó barokk, rokokó és copfstílusú polgárházak. 1806-ban alapítottak itt nyomdát és ebben az évben indult a Szent István tér beépítése. 1809-ben kapta meg a Budai kapu a "kegyelemdőfést".

Székesfehérvár

(kezdet: 1814-től magyar jegyzőkönyvezés és 1845-től magyar felirat a város pecsétjén)

A szabadságharc (1848) elbukása után a városhanyatlásnak indult. Lakossága 1846-ban 22 600. 1857-ben 18217-en laktak. Nagyobb arányú fellendülés (természetesen) az abszolutizmus enyhülési folyamatától és a kiegyezés után következik be.

Építészeti stílusok szerint épített épületekre is vessünk egy pillantást: a XIX. század vég és XX. század elején klasszicista építkezés indult, nyomai: a Várkapu utcában, a Március 15-e utcában és a Magyar Király Szálló homlokzatán látható. Romantikus stílusú Vörösmarty térrel, Zichy ligettel gazdagodott a város a történeti belváros mentén. Ezt eklektikus (Új Gimnázium, színház, későbbi Hadtestparancsnokság) és szecessziós (Árpad-fürdő, Deák Áruház) épületek követték. A Várkörút déli szakasza a historizmus jegyében épült az 1910-es, 20-as években 1900-ban lakosai száma már több mint 32 ezer.

1826-tól *számozták a házakat*, csak nem utcák szerint, hanem folyószámozással a Városház térről kiindulva. (Az 1920-as években az Alsó- és Felsőkirálýsoron folyószámítás szerint történt még mindig az utcaszámozás, míg máshol már az utcákat páros-páratlan oldal szerint számozták.)

Külvárosok beépülése: Az elpusztult városias "Budai" helyén 18. század végén alakult ki a tipikus paraszti jellegű *Felsőváros* paraszt-polgári portákkal. A *Víziváros* már városrészként tartották számon, bár kevés házzal rendelkezett; délre tőle a későbbi *Égettváros* helyén kertek, szántóföldek voltak. A *Palotaváros* nem tudott terjeszkedni a mocsaras területek miatt tovább. Az *Öreghegyen* 1864-es beépítési tilalom ellenére folyt az építkezés (főleg préházakból felhúzott házikók), a Mária-völgyben és a Fiskális út mentén nyaralók és szőlőhegyi lakok álltak. A Fiskális úttól az Almái-telepig még az 1910-es években is szántóföldeket találunk. A város 1860-as évektől kezdődően *vasúti csomóponttá vált* a *vasútépítés* következtében leggyorsabban a Víziváros, majd a Tóváros (amibe beleolvadt az Égettváros); ezektől délre később önállósodott részek jöttek létre. A Búrtelep, Sóstó felé pedig a később nevet kapott *Alsó-város*. A komáromi vasútvonal mentén a későbbi *Szárazrét* volt kialakulóban. A 1800-as évek végén a külvárosokban megjelent a Légszeszgyár, Villamosközpont és a Víz- és Csatornaművek és a királyi bazilika romjainak feltárásai is megkezdődtek, alakítva a belváros képét.

A városszépészet első csírái: 1830-as évektől a gazdáknak tiltották, hogy az utakon nyomtassák a gabonájukat. 1848-tól jött létre a Szépészeti Bizottmány; 1868-tól Szépészeti Alapot nyitottak, melyet a város bevételeiből támogatott. *Első eredménye* pedig a következő lett: A Belvárost, a hidakat és a vásárteret megtisztították a bódérengetegtől. Az új házakat és a boltajtókat az utcafrontra nyitották és régi házak lakóit is, erre ösztönözték. *Nyitott csatornákról* is gondoskodtak, a később ezek felett kialakítandó utak szélességét még az utak felépülte előtt is betartatták. *Liget és fasor kialakításáról* (Vörösmarty tér és a Zichy liget rendezése) is gondoskodtak. 1870-ben rendezték az azelőtt majorsággként funkcionáló Vörösmarty teret. *Utca átalakítások* is történtek (pl.: Budai és Lovasberényi (Berényi út) utat szűkítették; szélesítették, pl. Nádor utcát, Könyök-közt). Ezek az átalakítások és milleneumi rendezések *Havranek József* (1878-1908) polgármesterségéhez köthetőek (különösen: Városház, püspökség terének és a Búzapiacnak rendezése). Több árvíz is volt a városban: 1874-ben, 1881-ben, melynek következtében egyes "folyócskák" nyitott szabályos medret kaptak. A város határát a gazdák művelték hagyományosan és a 19 században is általában gabonatermesztésre a legelőket állattartásra használták.

XX. században

Fontos eseményeknek lehettünk tanúi, melyek a külvárosok képét karakterisztikusabbá tették: A Megyei szent György kórházat 1901-ben nyitották meg. a Dinnye (mai Kégl György) utcában. Budai úti laktanyasor és csapatkórház kialakítása nyomta rá e fontos útnak képére a bélyegét. A vasútállomást 1926-27-ben igazították a meg növekedett igényekhez, (Míg nem alakították ki az állomás terét épületeivel, a méntelep és a Polgári lövölde magasodott csak ki "e" kertes városrészből, s nyílt Aszalvölgyi-kanális csordogált az épült

előtte.) Egy érdekesség: 1897-ben és 1916-ban is felvetődött a villamos kiépítésének gondolata, de a háború miatt elvetették végleg ezen ötletet.

Az 1909-es árvíz elborította egész Tóvárost, a Halász-parkot, a vasút környékét, a lövöldét is. A csatornák beboltozása az 1920-as, 30-as évekre tehető. Ezek felett nyíltak meg, olyan fontos közlekedési utak, mint. a *Várkörút*, *Simor utca (Piac tér)*, *Mátyás király körút*, *Balatoni út*. A *Hosszúsétatéri dűlő* kiszárítása folyamatban volt és ligetes, fasoros utakat hoztak létre a *Sóstó felé*.

Csitáry -éra

(Csitáry G. Emil 1931 és 1940 között polgármester, 1943-ig a város főispánja)

Az 1930-as években a szentistváni Magyarország gondolatának hirdetésével Székesfehérvár ismét a figyelem középpontjába került. 1931-ben Marosi Arnold Múzeumigazgató az egységes városkép kialakításának hiányát rója fel. Az 1938-as év volt a legfontosabb a város életében, hiszen ekkor tartották Szt. István halálának 900-dik évfordulóját, melynek keretében országos jelentőségű programsorozatnak adtak helyet. Ez évben az átépített Városháza díszudvarán tartott ünnepélyes országgyűlés előtt utoljára 1527-ben Ferdinánd császár tartott országgyűlést.

Az évforduló méltó megünneplése végett *országban itt kezdetek először intézményesen és tervszerűen városképjavító munkálatokba* (melynek egyik nagy alakja Kotsis Ferenc és Schmidl Ferenc építészek és Hóman Bálint kultuszminiszter), cégfeliratok egységesítésére, a rossz vagy elrontott homlokzatú házak kijavítására.

Ennek eredményeként alakult ki a *belváros végső arculata*: a külvárosok a kiterjedtebb belváros vonalaihoz simultak, beépültek. A város számos új létesítménnyel gyarapodott: új utcák, utak épültek; a nyitott csatornákat befedték, vizes területeket kiszárították, illetve feltöltötték, s széles utak épültek ezek felett.

A szűkebb értelemben vett *belvárosban* a következő változásoknak lehetünk tanúi: megkezdték az óváros kapujában elterülő középkori *Romkert* kialakítását Lux Géza és Kálmán tervei alapján és vezényletével; a kor neves *szobrászainak alkotásait* (pl.: Kálmánycsehy Domonkos Varkocs szobor, Wathay Ferenc ülő szobra) is többnyire ekkor helyezték el. A *székesegyházat* restaurálták.

Tereket alakítottak ki: Létrejött a mai *Bartók Béla tér* az Oskola utca és Jókai utca területén, bonyolult telekcserekkal és házbontásokkal, a Ciszterci rend új gimnáziuma, Horthy Miklós Kultúrház (mai Vörösmarty Mihály megyei Könyvtár) által közrefogva. Ekkor alakították ki a *Hősök terét* is, (a mai Kossuth utcán), ahol a fekvő katona található. A *Városház teret*, (mely tulajdonjogilag a város tulajdonát képezte) is átépítették és rendezték 1936 februárjától 1937 őszéig. és elhelyezték rajta az Országmát. Bontásokkal alakították ki az *Országzászló teret* is.

Az egykori tágas *vásártér beépült*, s megnyitották az újat a Homokson. A *vasúti pályaudvar előtti* lezárt, rendezett *teret (Béke tér)* alakítottak ki, a Püspökkutat (Bory Jenő) a mai Piac térre helyezték. A mocsarat lecsapolták a mai strand területén és kialakították szomszédságában a Rózsakert városi parkot. Megnyílt a vasútállomásra vezető *Prohászka út*, és a Várkörút északi része (akkor az előbbi a déli szakasza), levegős villasorral épült be.

Légvezetéseket földalattikra cserélték, kialakították a díszvilágítást.

Középületek, (mint Hadtestbíróság, (mai, Barátság háza), OTI székház, Vitézi Székház és Kultúrház épült. Kulturális téren, felépült az ország egyetlen fedett sportcsarnoka, Prohászka-emléktemplom, Polgári Fiúiskola (Rákóczi iskola), Központi Elemi Iskola (mai Széna-téri ált. isk.), Leánygimnázium, Alba mozi (mai Köztársaság mozi), strand. Egészségügy terén.

Tüdőgondozó, egészségház), melyeknek nagy része a kibővült, kiterjedt belváros területén helyezkedett el.

A Belváros közlekedési szerkezete is megváltozott az 1848 óta "működő" bérkocsik már nem mehettek be a Városház térre, a taxi drosztok kiépültek a Magyar Királyszálló előtt 1938-ra, az autóbusz állomás (4 rendszeres járat) a Nagyboldogasszony téren (mai Piac téren) került kialakításra a 30-években.

Ekkor indult *fejlődésnek a város ipara*, és közlekedése: a *7-es számú utat* átvezették a városon-, s megkezdte a termelést több nagy ipari vállalat. Az 1930-as években, felépültek a következő *gyárak* a külvárosokban: Danúvia, Könnyűfémű és a Vadásztölténygyár, a jéggyár, a modern közvágóhíd és egy új kőbánya

A II. világháború után

A II. világháborúban Székesfehérvár - kitűnő stratégiai helyzeténél fogva a legtöbbet szenvedett magyar városok egyike volt. Épületeinek harmada lakhatatlanná vált, s 8- 10 ezer polgára esett el, vagy tűnt el a harcok során.

Földdel lettek egyenlők: a vasútállomás, a Búrtelep, a lövölde és a méntelep, kiégett a Vörösmarty színház. A közel 6 ezer megsérült házat 1949-ig rendbe hozták és 139 új ház is épült

A városba megindult a *bevándorlás* is, míg a város korösszetételét tekintve előregedésnek lehetünk tanúi. A különböző *gépgyári és nehézipari iparágak* idetelepítésével nőtt a város vonzereje az *ingázók* számára is. A megnőtt számú embertömegeket újonnan épült szocialista típusú lakótelepi házakba "telepítették". Az újjáépítést követően a város lélekszáma százezerre ugrott, gyárakat létesítettek, hoztak rendbe (VIDEOTON, Ikarusz, Könnyűfémű, Patex, a fegyvertölténygyárból lett Dohánygyár (mai Tatai alapítványi gimnázium) stb.) a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya *csökkent, az ipariak javára*.

Tehát a két beruházási irány a lakótelepek építése, kommunális és közművi szolgáltatások biztosítása, fejlesztése és az ipar telepítése és üzemeltetése. A belvárosban csak hiánypótló és fenntartó építkezések folytak, újjáépítették a színházat (1962) és a vasútállomást.

A város a tipikus *szocialista városképet* viselte magán. A rendbe hozott és újonnan épített házakat majdnem kizárólag egységes "kockaház" formára építették, ez jelentette többek között az egységes városkép kialakítását, a nagy számú tömbház építése mellett, mely az akkori hivatalos felfogás szerint a történelmi városképet modernné tette.

Rendszerváltás után

Népessége 106 ezer fő, ennek alapján az ország 8. legnagyobb városa. Területe 170, 9 km², Dunántúl második legnagyobb kiterjedésű megyeszékhelye. Népsűrűsége 622 fő/km², az ország közepes népsűrűségű városai, közé tartozik. Székesfehérvár

megyei jogú város egyúttal közigazgatási központ, Fejér megye székhelye, kulturális és gazdasági központja. A városnak vasúti kapcsolata hat irányban van, ezek közül több nemzetközi vasútvonal. Másrészt pedig, immáron fejlett ipari városként, a Budapest és Győr határolta arany háromszög harmadik sarkának tekinthető, így a Dunántúl infrastrukturális hálózatának egyik fontos gócpontja.

Szállítmányozási, fuvarozási szempontból jelentős előrelépést jelent a 63- as főút elkerülő szakaszának megépítése, amely gyakorlatilag az M7-es autószerdát és a 8- as főutat köti

össze, ezáltal az áthaladó forgalom elkerüli a várost. Nem elhanyagolható szempont az sem, hogy az út megépülésével az ipari parkok közvetlen összeköttetése, a várost kikerülve, szintén megoldott lesz.

A rendszerváltás és a piacgazdaság meghonosodása után a városképet egyre jobban a betelepülő áruházak, benzinkutak és lakóparkok, modern lakóházak és gyárak alakítják. Fontos ipartelepítő tényező a közeli autópálya, annak három "bejárata" és az elkerülő út, ezekre fűződnek fel a nagyobb és a jelentősebb áruházak és üzemek nagy része. A városi tömegközlekedési hálózat – igazodva a város külterületein található ipari parkokhoz – az összes főbb útvonalat lefedi. Az ipari parkok a város humánerőforrásának nagy részét lekötik, ezért mára megoldott, hogy mindegyik park közvetlen megközelíthető tömegközlekedési eszközökkel, de az ott megtelepedett nagy cégek közvetlen dolgozói buszjáratokat is szerveznek.

Külvárosokban: Budai út kifelé futó szakaszán vehettük először észre a változást, hiszen a Budai út másik oldala be van építve (házakkal), nem teljesen a város szélének számít. Az évek folyamán először a város első diszkontáruháza, benzinkút, Mentavill és Praktiker hasítottak ki területet az értékes fehérvári termőföldből.

Az ipartelepek széles, forgalmas városszéli országos jelentőségű utak mentén jöttek létre, –, mint az Nyugat-Európában megszokott, – város széli ipari parkokat (Sóstói Ipari park, Déli és Feketehegyi és Alba Ipari zóna) alkotva. Különböző üzemek -, részben a régi rendszerben létrehozottak alapjain, részben új építésűek-, csak a legnagyobbakat említve: Parmalat, IBM, Stollwerk, Philips, Ford körül jöttek létre. Megszaporodtak a korábban "egyeduralkodó" Skála áruház konkurensei, különböző szupermarketek, hipermarketek (Interspar, Tesco, Auchan (Praktiker, Ikea, Baumax). Ezen áruházak többsége az ipari parkokban vagy azok közelében helyezkedik el.

A Belvárosban "Elsők" "között a Mc Donald's épületét csodálhattuk korai nyugati betelepülőként a Piac téren. A legjelentősebb változást a régi piac és a Patex épületének 1990-es évek végi lebontása és az Alba Plaza létrehozása jelentette, és a Budai út, Lövölde út által közrefogott laktanya lebontása és a parkos rész beépítése jelentette. Ide költözött a Mc Donald's, egy benzinkút, az Interspar és a Praktiker. Ezek az átalakítások sokszor a lakosok sikertelen ellenállásába ütköztek. Az Alba Pláza melletti "Fehér Ház" (Média Markt, Reno stb.) is már a városkép szerves alkotó "eleme".

Az első szolgáltató központ a Budai út Várkörútba "torkollásánál" épült, belesimulva a városképbe, (például: az út másik oldalán is és néhány házzal kifelé a városból (Erzsébet Ház) találhatóak ilyen központok.). A *történelmi "városrészben"* a Romkert területét véglegesen rendezték, környékének utcácskáival együtt; új szobrokat és kutacskákat helyeztek el, rendezték a belváros tereinek utca képét. Az üzletek és a mostanság egyre szaporodó vendéglők a turizmus és a megye lakosainak szükségleteit is ki akarják elégíteni. A belváros egyre jobban igazgatási, kulturális és szórakozási, szabadidő eltöltési funkciókat, a város szélei pedig szolgáltatói és kereskedelmi funkciókat töltenek be. A városvezetés megpróbálja a belvárost régi állapotában megővni, felújítani. Csak a régi zeneiskola romosodik még a Városház téren befektetők nélkül és a Romkert "botrányos" fedőszerkezete szürkéli nem a belváros képébe illően (a Romkert esetében megoszlanak a vélemények). A jelen kor további részletes taglalását nem folytatom, hiszen a nagyobb horderejű események országos figyelem központjában zajlottak (lásd: a Romkert befedése és az utána kialakult botrány, a Rádió telep "rendezése" és az azt követő botrány)

Irodalomjegyzék

Bevezetés

Szerkesztő: dr. Fülöp Gyula, Őri Tóth István: Fehérvári Almanach '96
www.fejer.hu

Földrajzi elhelyezkedés, adottságok

Fitz Jenő: Székesfehérvár
Szerkesztő: dr. Fülöp Gyula, Őri Tóth István: Fehérvári Almanach '96

Alba civitas, a fénykor

Kralovánszky Alán, Kovács Péter és Sulyok Jenő: Az ezer éves Székesfehérvár
Fitz, Császár és Papp: Székesfehérvár
Hankó Ildikó: A magyar királýsírok sorsa
Veres Csaba és Siklóssy Gyula: Székesfehérvár a királýok városa
www.fejer.hu

Tatárjárás után

Kralovánszky Alán, Kovács Péter és Sulyok Jenő: Az ezer éves Székesfehérvár
Fitz Jenő: Székesfehérvár
Fitz, Császár és Papp: Székesfehérvár

Istolni Belgrad, török hódoltság

Fitz Jenő: Székesfehérvár
Fitz, Császár és Papp: Székesfehérvár
Kralovánszky Alán, Kovács Péter és Sulyok Jenő: Az ezer éves Székesfehérvár

Stuhlweissenburg, a török hódoltság után

Demeter Zsófia és Gelencsér Ferenc: Székesfehérvár anno...
Demeter Zsófia és Gelencsér Ferenc: Örvendezz királýi város!
Kralovánszky Alán, Kovács Péter és Sulyok Jenő: Az ezer éves Székesfehérvár
www.fejer.hu

Székesfehérvár

Demeter Zsófia és Gelencsér Ferenc: Székesfehérvár anno...
Demeter Zsófia és Gelencsér Ferenc: Örvendezz királýi város!
Kralovánszky Alán, Kovács Péter és Sulyok Jenő: Az ezer éves Székesfehérvár
Fitz Jenő: Székesfehérvár
www.fejer.hu

XX. században

Demeter Zsófia és Gelencsér Ferenc: Székesfehérvár anno...
Demeter Zsófia és Gelencsér Ferenc: Örvendezz királýi város!
Kralovánszky Alán, Kovács Péter és Sulyok Jenő: Az ezer éves Székesfehérvár
Fitz Jenő: Székesfehérvár

Csitáry -éra

Demeter Zsófia és Gelencsér Ferenc: Székesfehérvár anno...
Demeter Zsófia és Gelencsér Ferenc: Örvendezz királýi város!
Kralovánszky Alán, Kovács Péter és Sulyok Jenő: Az ezer éves Székesfehérvár
Fitz Jenő: Székesfehérvár
Hankó Ildikó: A magyar királýsírok sorsa
Felelős kiadó: Tilinger István (képek): Az ezer éves Székesfehérvár

A II. világháború után

Kralovánszky Alán, Kovács Péter és Sulyok Jenő: Az ezer éves Székesfehérvár
Felelős kiadó: Tilinger István (képek): Az ezer éves Székesfehérvár
Közvetve: Szerkesztő: dr. Fülöp Gyula, Őri Tóth István: Fehérvári Almanach '96
www.fejer.hu ill. (szüleim megfigyelései, tapasztalatai)

Rendszerváltás után

Szerkesztő: dr. Fülöp Gyula, Őri Tóth István: Fehérvári Almanach '96
www.fejer.hu
www.hirstar.hu
Áttekintésnek: szekesfehervar.lap.hu üzletek, boltok, kereskedelem és ipar , építőipar
(egyéni és szüleim tapasztalatai)

Megtekintésre ajánlom:

<http://szekesfehervar.teomo.net/gallery/szekesfehervar?page=1>
<http://www.civertan.hu/legifoto/legifoto.php?megye=6&varos=314>
<http://juventus.uno.hu/galeria/4>